

Azamat KAMALOV,
TDPU Ta'lim menejmenti kafedrasida dotsent v.b, p.f.f.d. (PhD)
E-mail: kamolovazamat@mail.ru

Pedagogika fanlari doktori, professor T.Egamberdiyeva taqrizi asosida

NATIONAL IDEA AND IDEOLOGICAL AND EDUCATIONAL WORK AS AN EDUCATIONAL FACTOR OF THE STRATEGY FOR FURTHER DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN

Annotation

The article talks about the national idea and ideological-educational work - being seen as an educational factor of the strategy of further development of Uzbekistan. In order to reveal the topic of the article, scientific researches of foreign and local scientists were used.

Key words: National idea, ideology, educational activities, strategy, educational factor.

НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕЯ И ИДЕОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ РАБОТА КАК ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ФАКТОР СТРАТЕГИИ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация

В статье говорится о национальной идее и идейно-просветительской работе, которая рассматривается как воспитательный фактор стратегии дальнейшего развития Узбекистана. Для раскрытия темы статьи использованы научные исследования зарубежных и отечественных ученых.

Ключевые слова: Национальная идея, идеология, просветительская деятельность, стратегия, воспитательный фактор.

MILLIY G‘OYA VA MAFKURAVIY-TARBIYAVIY ISHLAR – O‘ZBEKISTONNI YANADA RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINING MA‘RIFIY OMILI SIFATIDA

Annotatsiya

Maqolada milliy g‘oya va mafkuraviy-tarbiyaviy ishlar – o‘zbekistonni yanada rivojlantirish strategiyasining ma‘rifiy omili sifatida ko‘rilishi haqida so‘z boradi. Maqola mavzusini ochib berish maqsadida xorijlik va mahalliy olimlarning ilmiy tadqiqotlaridan foydalanildi.

Kalit so‘zlar: Milliy g‘oya, mafkura, tarbiyaviy ishlar, strategiya, ma‘rifiy omil.

Kirish. Insoniyat o‘tmishidan ma‘lumki, bir xalqni o‘ziga tobe qilishni istagan kuchlar avvalo uni o‘zligi, tarixi, madaniyati va ma‘naviyatidan judo qilishga e‘tibor qaratishgan. Zero, ma‘naviyati zabt etilgan har qanday xalqda o‘z tartiblarini o‘rnatish mustamlakachilarning azaliy, tarix sinovidan o‘tgan an‘anaviy usullaridan biri bo‘lib keldi. Ma‘naviy istilochi mamlakat ma‘nan qashshoq xalqni bora-bora o‘ziga singdirib yuborishni, buning uchun o‘z mafkurasi va g‘oyalari ular orasiga joriy etish, madaniyatiga rahna solish orqali ma‘naviy jihatdan taraqqiy etishga yo‘l qo‘ymaslikni o‘z siyosatining asosiy masalasi deb qaraydi. Bu haqda bundan 2700 yil oldin yashagan qadimgi Xitoy donishmandi Konfutsiy “... agar biror mamlakatni zabt etib, u yerda uzoq hukmronlik qilmoqchi bo‘lsangiz, dastavval o‘sha yerda yashayotgan xalqni o‘z tarixi madaniyatidan mahrum eting, ma‘naviy qashshoqlik holatiga uchragan xalq uyushmaydi, ichki nizolar girdobiga o‘raladi, sizga qarshilik ko‘rsata olmaydi. Bunday holga kelgan xalqni, mamlakatni idora qilish oson kechadi[1]”, - degan edi.

Darhaqiqat, ma‘naviyati izdan chiqqan mamlakatda ommaning olomonlashuvi, siyosiy manqurtlik, loqaydlik avj olishi oqibatda xalqning milliy o‘zligi, g‘urur-iftixori, milliy qadriyatlarini asta-sekin zaiflasha boradi. Oqibatda bunday mamlakatni, uning xalqini mustamlakachilik kishanlarida ushlab turish, itoatkor qulga aylantirish ancha oson va “silliq” kechadi. Globallashuv mafkura poligonlarida g‘oyaviy-mafkuraviy kurashning tobora avj olishi yoshlar ongi va qalbini ekspansiya etishga qulay zamin yaratmoqda.

Globallashuv sharoitida axborot xurujlarining oqibatlari muayyan mintaq va mamlakat aholisi ongi va qalbini zabt etishda asosiy va eng katta rentabelli ekspansiya sifatida namoyon bo‘lmoqda. Buning oqibatida mazkur intervensiyaning asl ma‘naviy qadriyatlarini tanazzul sari yetaklab, har bir haliq va millatning o‘z madaniyati, ma‘naviyati va qadriyatlarini ikkor etishi orqali yoshlar ongida bir-biriga mutlaqo zid bo‘lgan dunyoqarashni shakllantirayotganligi afsuski, tashvishlidir. Bu haqda fikr yuritganda, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev: “Jamiyatimizda sog‘lom fikr, sog‘lom kuch ustuvor bo‘lishi

uchun biz ma‘naviy hayotimizni yuksaltirish, aholi, avvalo yoshlarimizni turli zararli ta’sirlardan asrash, ularni har tomonlama yetuk insonlar qilib tarbiyalash haqida muntazam o‘ylashimiz, faol ish olib borishimiz zarur”[1], - deya bejiz ta’kidlamagan. Bugungi kunda buni chuqur his etgan holda, yurtimiz yoshlarini har tomonlama barkamol inson va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda aniq maqsadga yo‘naltirilgan hukumat siyosati izchil olib borilmoqda. Bugun O‘zbekiston yoshlari haqiqiy Vatanparvarlik shijoatini dunyoda barcha sohalarda o‘zlarini nimalarga qodir ekanligini to‘liq namoyon etmoqda. Mazkur fikrlar davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoev tomonidan aytilgan fikrlarida ham o‘z aksini topgan: “Barchamizga yaxshi ma‘lumki, vatanparvarlik har bir davlat hayotining ma‘naviy asosi hisoblanadi va jamiyatni har tomonlama rivojlantirish borasida eng muhim safarbar etuvchi kuch sifatida namoyon bo‘ladi. Shuning uchun ham fuqarolarimizda bizga mutlaqo yot bo‘lgan zararli ta’sirlarga qarshi mustahkam immunitetni shakllantirish va Vatanimiz taqdiri uchun mas‘uliyat tuyg‘usini mustahkamlash bo‘yicha aniq choratadbirlarni ko‘rishimiz shart[2], - degan so‘zlari zamirida katta haqiqat yotibdi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma‘naviy – ma‘rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida”[3] gi qarorida mustaqillik yillarida mamlakatimizda jamiyat hayotining ma‘naviy-ma‘rifiy asoslarini mustahkamlash, milliy istiqol g‘oyasining asosiy tushuncha va tamoyillarini hayotga joriy etish, yurtdoshlarimiz, ayniqsa, yosh avlod qalbida Vatanimiz taqdiri va kelajagi uchun daxldorlik va mas‘uliyat hissini oshirish, yot g‘oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni kuchaytirishga yo‘naltirilgan targ‘ibot tizimi shakllandi. Bu jarayonda Respublika Ma‘naviyat va ma‘rifat markazi tomonidan muayyan ishlarni amalga oshirilishini qayd etish lozim.

2017 yilda O‘zbekiston Respublikasi siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, ma‘naviy taraqqiyotning yangi bosqichiga qadam qo‘ydi. Yangi bosqichga ko‘tarilish, postindustrial jamiyatdan axborotlashgan jamiyatga o‘tish davrida axborotning ahamiyati va

nufuzini keskin oshib boradi. Televidenie, radio, gazeta va kitoblar, internet, ijtimoiy tarmoqlar orqali shiddat bilan kirib kelayotgan axborot salmog'i kengayib odamlarning ongi va shuuriga bevosita ta'sir o'tkazadi. Ammo bu axborotlarning ichidan to'g'ri va haqiqiy axborotni tanlab olish, uni qayta ishlashga tayyor turish, muayyan axborot orqali mamlakat tinchligini saqlash, buzg'unchi va yot g'oyalarning ta'sirini kamaytirish bugungi targ'ibotning, targ'ibotchining asosiy vazifasi bo'lib qolmoqda.

Hech bir jamiyatda milliy g'oya va uning targ'iboti o'z-o'zidan hosil bo'lmagan, kuchaymagan. Buning zamirida millat baxt saodati yo'lida, demak xar bir fuqaro manfaatidan kelib chiquvchi maxsus ijtimoiy pedagogik faoliyat – ma'naviy-mafkuraviy targ'ibot yotadi. Mafkuraviy tarbiya deganda gap birinchi Prezidentimiz Islom Karimov ta'kidlaganidek, «kishilar dunyoqarashini boshqarish haqida emas, balki odamlarning tafakkurini boyitish, uni yangi ma'no va mazmun bilan to'ldirish» ko'zda tutiladi.

Mafkuraviy tortishuvlarda tahdid soluvchi ham, o'zini himoya qiluvchi ham - g'oyani ommalashtirish uslublaridan foydalanadi. Demak, qaysi tomonning yengishini pirovard natijada ilmga asoslangan targ'ibot va tashviqot hal qiladi. Shu tariqa mafkuralar tortishuvi - targ'ibot va tashviqotlar tortishuviga aylanadi, deyish mumkin.

Ilmiy adabiyotlarda targ'ibot atamasiga ko'plab ta'riflar keltiriladi:

Targ'ibot - bilim va qadriyatlarni keng yoyish, aniq qarashlarni shakllantirish, hissiyotga ta'sir etish orqali odamlarning ijtimoiy hatti-harakatini o'zgartirishga aytiladi;

2. Targ'ibot - davlatlar, partiyalar, sinflarning siyosati va mafkurasini ommaga yoyish uchun xizmat qiladi;

3. Targ'ibot-ijtimoiy ongning boshqarishidir[4].

Yaponlar targ'ibotni chiroyli tarzda “fikrlar jangi” sifatida baholaydilar[5].

Ko'rinib turibdiki, targ'ibot orqali odamlarni ongiga ta'sir etish noto'g'ri axborotning nufuzini kamaytirish mumkin. Targ'ibot komponentlarini mana bunday ketma-ketlikda ifodalash mumkin: axborot yetkazuvchi – axborot - axborotni qabul qiluvchi - erishilgan natija(axborot yetkazuvchi istagan hatti-harakatga erishish). Buni yanada yoyilgan shakli quyidagicha: Axborot yetkazuvchi- axborot – axborot manbai- axborotni qabul qiluvchi- axborot qabul qiluvchining hissiyotlari o'zgarishi - axborot yetkazuvchi istalgan hatti harakatiga erishish.

Bunda axborot yetkazuvchi - siyosiy arbob, davlat, siyosiy partiyalar bo'lishi mumkin. Ko'p holatlarda axborot yetkazuvchi jamiyat o'rtasida o'z mavqeiga ega, obro'-e'tiborli, taniqli va mashhur shaxs, targ'ibotchi bo'ladi.

Axborot manbai - ommaviy axborot vositalari va ommaviy kommunikatsiya vositalari, kitoblar, ma'ruzalar, vizual manbaalar bo'lishi mumkin.

Axborotni qabul qiluvchi - fuqarolarning ijtimoiy ongi hisoblanadi. Targ'ibot ijtimoiy ongning hissiy-irodaviy holatiga ta'sir etib, uni o'zgartirishga qodir. Polyak olimi L.Voytasik “Targ'ibotning asosiy psixologik maqsadi- odamlarning siyosiy, ijtimoiy, g'oyaviy qurilmalari tizimiga ta'sir etishdir. Bunga yangi qurilmalarni singdirish va yoki eskilarini kuchaytirish, ba'zan kuchsizlantirish orqali erishiladi.”[7] Uning fikricha, qurilma, bu targ'ibot, tarbiya va tajriba orqali shakllantirilgan bilim, tuyg'ular va motivlar bo'lib, ular insonni atrofda bo'layotgan mafkuraviy, siyosiy va ijtimoiy jarayonlarga munosabatini ifodalaydi. G'oyaviy qurilmalar davlatning mafkurasiga nisbatan hissiy munosabatni va bilimlar majmuini nazarda tutadi. Siyosiy qurilmalar fuqarolarning davlatning ichki va tashqi siyosatiga munosabatini va aniq hatti-harakatini bildiradi. Ijtimoiy qurilmalar ijtimoiy mezon va me'yorlarga munosabatni bildirib,

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining yigirma olti yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-prezidenti-shavkat-mirziyoevning-zbekiston-respubl-31-08-2017>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tashkil etilganining 25 yilligi munosabati bilan Vatan himoyachilariga bayram tabrigi.<http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-urolli-kuchlari-tashkil-etilganining--13-01-2017>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning “Ma'naviy – ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko'tarish to'g'risida”gi qarori. Ma'rifat. 2017 29 iyul. Shanba № 60(9021)

insonning ijtimoiy harakatlarida namoyon bo'ladi. L. Voytasik uning ta'sir qudratini “...targ'ibot o'ziga xos informatsion shakldir. Uning boshqa axborot jarayonlaridan farqi, axborotni sharhlab, unga hissiy bo'yoq bera olishida” deb ta'riflaydi[8].

Targ'ibot jarayonida bilishning barcha elementlari ishtirok etadi. Natijada ma'lumotlarni inson hissiy qabul qilishi natijasida tafakkur qiladi va xotirasida saqlab qoladi. Buni quyidagicha ifodalash mumkin(infografika) Axborot - his tuyg'u va qabul qilish - his tuyg'u-tafakkur - xotira. Shunday qilib, targ'ibot ratsional, emotsional, psixologik tabiatga ega bo'lishi kerak.

XXI asrda insoning axborotni qabul qilish va qayta ishlash jarayoni oson kechmaydi. Chunki inson miyasi axborot hajmining ko'pligidan qiynaladi va o'zini himoya tizimini ishga tushiradi. G.Pochepsovning aytishicha, oxirgi 30 yilda ungacha bo'lgan besh ming yillikdan ko'proq axborot ishlab chiqarilgan. Birgina “Nyu York Tayms”dan olinadigan axborotni XVII asrda yashagan angliyalik umri davomida olganligi aniqlangan[6].

Psixoterapevt A.M.Svyadosh informatsion ta'sir insonni asabiy holatga keltirib quyishi mumkinligini, shu sababli inson axborot tazyiqidan o'zini himoya qilish maqsadida miyada himoya to'siqlarini qo'yib qo'yishini aniqlagan[9].

Shiffman va Kanyuk bunday to'siqlarning uchtasini - tanlangan e'tibor, tanlangan idrok, tanlangan chaqiriq sifatida belgilaydi. Tanlangan e'tibor - inson o'ziga daxldor va o'zini qiziqtirgan axborotni tanlashni nazarda tutadi. U jismonan hamma narsani eshita olishga qodir emas. Muttasil davom etayotgan axborot hujumi natijasida inson ko'rgan eshitgan narsani tez yoddan chiqarishga harakat qilishi tabiiy jarayondir. Bunda takrorlash yaxshi samara beradi.

Tanlangan idrok orqali insonlar ziddiyatli axborotlardan qochadi va o'ziga mos axborotni tanlaydi.

Tanlangan chaqiriqda inson o'z ehtiyoj va istaklarini qondira oladigan axborotga e'tiborini qaratadi.

Bunday psixologik to'siqlarni yengish uchun, targ'ibot:

Aniq maqsadli auditoriyaga yo'nalgan bo'lishi;

Shu auditoriyaning e'tiborini o'ziga qaratishi va uning qiziqishlariga mos axborotni taqdim eta olishi;

Axborotlarni takrorlashi;

Auditoriyaga mos kelish va ziddiyatli axborotlardan qochishi;

Auditoriyaning qiziqish va ehtiyojlarini qondirishi kerak.

Demak, targ'ibot-insonning hissiy-irodaviy ongiga ta'sir etibgina qolmasdan, o'ziga xos informatsion jarayon hisoblanadi. Targ'ibotchi yetkazgan axborot insonlarni nafaqat dunyoda sodir bo'layotgan yangiliklardan voqif eta olishi, balki ularni o'z atrofida qilargalarga ham yetkazishga unday olishi kerak. O'zida shov-shuvlik elementini tashigani sababli targ'ibot notiqdan zakovatli bo'lishni, u yoki bu sohani yaxshi bilishni talab qiladi.

Xulosa. Ilmiy-amaliy asosga qurilgan mafkura hozirgi diniy ekstremizmni ham, bundan keyin biz XXI asrda duch kelishimiz mumkin bo'lgan xoh ichki, xoh tashqi mafkuraviy tahdidlarni ham kurashib, yenga oladi. Bu – xalqimizning milliy mafkuraviy immunitetini kuchaytirish ijtimoiy pedagogik vositalarini ishga tushirish masalasidir. Zero milliy mafkuraning muayyan g'oyaga ishonirish, uyushtirish, safarbar qilish, ma'naviy-ruhiy rag'batlantirish, g'oyaviy tarbiyalash, g'oyaviy immunitetni shakllantirish, harakat dasturi bo'lish kabi maqsadlarini ruyobga chiqarish dolzarb vazifaga aylandi. Ya'ni mafkuraviy faoliyatni yangicha, ilmiy, ijtimoiy tarbiyaviy asosga qurish talab etilmoqda. Chunki ijtimoiy fanlarning hayot talablaridan orqada qolishi jamiyat ruhiyati va tafakkurida ro'yi berayotgan murakkab jarayonlar o'z vaqtida ilmiy talqinini topmog'i zarur.

4. Социологический энциклопедический словарь. Редактор-составитель академик РАН Г.В. Осипов. М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА — ИНФРА М), 2000. С.271
5. Почепцов Г. Г. Информационные войны. М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2001. С. 472.
6. Войтасик Л. Психология политической пропаганды. М. Прогресс. С.20.
7. Войтасик Л. Использование психологии в системе пропаганды. С.253, 257-260.
8. Почепцов Г. Г. Психологические войны. М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2000. С. 12.
9. Святош А. М. Неврозы. М.: Медицина, 1982. С.10.